

vagy eladása, a katonai kiképzés, a katonai tanácsadók küldése, a mentő missziók szervezése, végül következnek a határsértések, a határon átnyúló „intézkedések” és az országon belül kombattáns csoportok működése.

A MAR elemzői három olyan fő vallási csoportot határoztak meg, amelyek szerepet játszanak a konfliktusok kialakulásában. Ezek a kereszténység, az iszlám és az egyéb vallások. Ezek tovább oszlanak különböző vallási egységekre. A csoportosítást azért végezték el, hogy megállapíthassák: azonos etnikumhoz, de különböző vallást követő egyének, csoportok fellépését az etnikai vagy a vallási hovatartozás befolyásolja-e. Megállapították, hogy statisztikailag nem lehet a kérdésre „igen” vagy „nem” választ adni. A csoportosítás alsóbb rétegeit is figyelembe véve a vizsgálat vegyes eredményt mutat, nem jellemző a vallási hovatartozás etnikai megmozdulások esetén, mert az iszlám fundamentalista mozgalmak nem tekinthetők etnikai jellegűeknek.

A nemzetközi beavatkozásokban leginkább a nyugati államok vesznek részt olyan helyeken, ahol a kisebbség hasonló vagy azonos a beavatkozó többséggel vagy többséghez. Mindazonáltal moszlim csoportok is legalább annyiszor avatkoztak be más iszlám országok etnikai, vallási konfliktusaiba, mint a keresztény államok. Az USA viszont támogat olyan kisebbséget (azaz beavatkozik egy konfliktusba), amely vallásilag különbözik az amerikai többségi vallástól.

A konfliktusokban mind az etnikai hovatartozás, mind a vallás jelentős szerepet játszik, de ebben a kapcsolat-párosban a vallás az erősebb.

Kádár József

Miként kezelte a német kisebbséget a lengyel politika 1989 után?

Matelski, Dariusz – Sakson Andrzej: Dziesięciolecie polityki narodowościowej III Rzeczypospolitej wobec mniejszości niemieckiej. = Przegląd Humanistyczny, 44. rok. 2000. 5. no. 71–80. p.

Az 1989. évi nagy társadalmi, politikai és gazdasági fordulatot követően a lengyel állam lemondott a mindenáron nemzeti állammá válást szorgalmazó politikájáról. Bevallotta: az országban legalább 1–1,3 millió (3–4%) más nemzetiségű állampolgár él. Közöttük a legtöbben a németek vannak. A kisebbségpolitikai változást a német–lengyel megbékélés dörömbölő szükségessége is siettetette. E viszonyban az 1830. évi felkelés egyik jelszavának, a „Keine deutsche Einheit ohne Polens Freiheit”-nek újbóli hangoztatása lett a mindkét oldalt melengető célkitűzés. 1989. november 12-én – Helmut Kohl és az akkori lengyel miniszterelnök, Tadeusz Mazowiecki részvételével – lengyel és német nyelvű engesztelő misére került sor Krzywóban.

1989 májusában a Szejm elfogadta az egyesületi törvényt, amely az ország kisebbségei, így németsége előtt is szabadabb tette az alkotmány határai között az érdekvédelmi és kulturális szervezkedést. 1991 márciusában jött létre a Nemzeti Kisebbségek Tanácsa, amely azonnal hozzákezdett a nemzetiségi-kisebbségi törvény előkészítéséhez, amelyet – sajnos – a különböző pártérdekek okozta akadályok miatt máig sem sikerült a Szejm-ben elfogadtatni. Ennek ellenére a lengyel állam szomszédjaival 1991 és 1994 között kötött bilaterális szerződéseiben kivétel nélkül szerepel a kisebbségvédelmi passzus.

A német kisebbséget leginkább reprezentáló két, nevezetesen az opolei és az olsztini vajdaság képviselője teljes jogú felhatalmazást kapott a kisebbségi szempontból kényes

ügyek rendezésére és a kisebbségi társadalmi-kulturális élet anyagi támogatására, mégpedig az európai kisebbségi normatívák és a német–lengyel jószomszédi és együttműködési szerződés elvárásainak teljesítésére tekintettel.

Időnként mégis kisebb-nagyobb konfliktusok fordulnak elő a német kisebbség és a lengyel állam képviselői között. Ilyen volt 1992-ben az, hogy az állam „kijavította” a német nyelvű egyesületi neveket, nevezetesen a „német” jelzőt „német nemzetiségi”-re kellett kicserélni. Az állam ezzel elejét szeretne volna venni annak, hogy a második világháború után kitélepített németek tömegesen lépjenek be ezekbe a civil szerveződésekbe. A nyugati területeken tiltakozásokat váltott ki a helyi évfordulók megünneplése, mivel a visszaemlékezésekben nem szoktak szerepelni a németeket és az evangélikusokat illető méltatások. Így Szczecin (Stetten) megalapításának 750. évfordulója is e feledékenység jegyében zajlott le.

Mindazonáltal az állami kisebbségpolitika pozitív gesztusokra is képes. Például kezdeményezte, hogy a lengyel írók Goethe-intézeti előadások tartására hívják meg azokat a német írókat, akik a lengyeleknek juttatott nyugati területeken születtek. A névsor figyelemre méltó: Günter Grass, Kristina Wolf, Siegfried Lenz, Rolf Hochhuth, Martin Walser, Butho Stauss, Hans Magnus Enzensberger, Günther de Bruyn, Hermann Kant és Jurek Becker tartozik a sorba.

1996. november 12-én Ruda Slaskán, először a második világháború befejezése óta, német nyelvű színdarabot mutattak be. Anyagi kedvezmény: az állam beszámította a lengyel állampolgárok német hadseregben való katonáskodásának idejét az illetők szolgálati idejébe, ami számukra 20-30 zloty összegű havi nyugdíjkiegészítést vont maga után. E tett haszonélvezői túlnyomóan a német nemzetiséghez tartoznak.

Az ország kormányai a „német ügyek” miatt nemegyszer a Szejmben kerülnek nehéz helyzetbe. Így pl. Lengyelországban is örökzöld téma a termőföld és az ingatlanok védelme a külföldiek felvásárlásaival szemben. A lengyel törvények ui. lehetővé teszik, hogy engedéllyel külföldiek is vásárolhassanak termőföldet és házingatlanokat. 1988–1995 között összesen 2 550 ilyen engedélyt adtak ki. Ez idő alatt persze csak annyi termőföld és házingatlan került külföldiek tulajdonába, hogy „amennyiben a folyamat az eddigi ütemben folytatódna, akkor az ország 1%-ának kiárúsítása 160 évig tartana” – mondta az egyik mérsékelt képviselő. A „hazafiak” a földszerzést is felhasználják a „németek viszatérésének veszélyével” való riogatásra, minthogy az összes kiadott engedély 57%-a német vásárlót illet.

A Szejmben általában élesen bírálják a kormány német kisebbségi hírlap- és könyvkiadási politikáját is mondván: nem látja be tetteinek veszedelmes voltát. Ugyancsak bírálat tárgya az opolei vajdaság határainak megváltoztatása a németek „szájaize” szerint (1998 nyara), továbbá a németek mandátumokhoz való juttatásának ösztönzése az önkormányzati választásokon (1998 ősze). A negatív jelenségek ellenére az állami és önkormányzati szervek mind kevésbé tekintik az ország németjeit a „rosszra való emlékezés szemüvegén keresztül”, azaz mindinkább normális állampolgároknak fogadják el őket, akiknek joguk van ragaszkodni sajátos kultúrájukhoz, anyanyelvükhöz és szülőföldjükhöz.

Az ország az elmúlt évtizedben felismerte, hogy a kisebbségek asszimilálása (polonizálása) tiltott cselekedet, mint ahogy gettóba zárásuk is tilos. Ehelyett a kisebbségek, nem utolsósorban a németek többségbe történő integrációjára kell törekedni az ő másnyelvű, más kultúrájú identitásuk garantálása mellett.

Noha, esetenként megküzdve a lengyel nemzet egyes tagjainak oppozíciós álláspontjával is, az ország jelentős eredményeket ért el a kisebbségpolitika demokrácia-elvek

szerinti vitelében, mégsem lehet állítani, hogy kierielt gyakorlattal rendelkeznek e tekintetben. Mindenesetre a megtett lépések, a hangoztatott szándékok jó irányba mutatnak.

Futala Tibor

A lengyel rendkívüli állapot és a miatta elindult emigráció

*Sulek, Antoni: Zakrzepla pamięć. = Więź, 2002. 4. no. 109–110. p.
Stola, Dariusz: Emigracja lat osiemdziesiątych. = Uott, 105–109. p.*

A lengyelek „megalvadt” emlékezéssel gondoltak vissza a rendkívüli állapot bevezetésére. Ez Antoni Sulek értelmezésében annyit tesz, hogy az akkor éltek tudatában szinte változatlan élességgel érződött meg a húsz év előtti megrázó esemény. Változatlanul és „egy életen át”. Abban is nagyfokú – 80%-os – az egyetértés, hogy a Jaruzelski végrehajtotta tett elkerülhetetlen volt. Ezzel szemben értékelése – pozitívnak vagy negatívnak minősítése – felettébb változatos, megoszló.

Több mint egymillió lengyel – állapítja meg Dariusz Stola, a „lábával szavazott” a rendkívüli állapot, még inkább a rendkívüli állapot révén erőszakos „konzerválódásnak indult” szocializmus ellen. Ennek az emigrációs folyamatnak több hulláma volt.

Az első hullámba tartoznak azok a lengyelek, akik még 1982. december 13-án kihirdetett rendkívüli állapotot megelőzően legálisan és a visszatérés szándékával utaztak ki Nyugatra, s akik az esemény okozta megrendülésükben nem tértek vissza. Ezek száma 160 ezerre tehető.

A második hullámot a lengyel állam szervezte: számos internált, politikai fogoly és családja számára ajánlotta fel az emigrálás lehetőségét. Ennek a Kuba példája nyomán szervezett akciónak 1988-ig 9500 érintettje volt, de közülük mindössze 4300 személy emigrált ténylegesen.

A harmadik hullám „elnyújtottnak bizonyult”: az évtized végéig legálisan és illegálisan kb. egymilliónyian emigráltak az országból. Így, noha a rendkívüli állapot szükségességének hivatalos indoklásában esetenként jelentős szerepet játszott az az érvelés, hogy általa a „lengyel nemzet szubsztanciáját” kell megvédeni, ez az emigráció felől nézve nem sikerült. Annál is kevésbé, mivel a „lábbal szavazók” halmazának összetétele messze meghaladta az egész lakosságra jellemző pozitív paramétereket. Íme: az emigráltak jelentős része a legaktívabb korcsoportba (25–44 év) tartozott. Közel 40%-uknak volt legalább középiskolai végzettsége. Emiatt a kvalifikált munkaerőben hiány keletkezett néhány városban (Varsó, Wrocław) és nyugati vajdaságban (Opole, Katowice, Gdańsk). 1987 és 1988 között több felsőfokú végzettségű lengyel emigrált, mint amennyi a szóban forgó két évben végzett az egyetemeken és a főiskolákon.

Az emigrációt választók közül igen sok volt a német vagy német származású személy. Nekik nem kellett menniük: „Aussiedlerként” hamarosan elnyerték a német állampolgárságot. A többiek túlnyomórészt az USA-ba és Ausztráliába kerültek. Szórványban élvén, az ő gyerekeik már leginkább amerikaiak és ausztrálok lettek.

A lengyel nemzet számára a ’80-as évek emigrációs hullámai érzékeny számbeli és minőségi veszteséget okoztak. Annyiban szolgálnak tanulságul, hogy az állam sohase „produkáljon” olyan eseményt, amely ekkora áldozatra készíti polgárait.